

Arvamus ühinguõiguse kodifitseerimise kohta

Kõigepealt tuleb märkida, et kodifitseerimine kui eri ühingu tüüpe käsitlevate seadustike ja seaduste (äri seadustik, mittetulundusühingute seadus, sihtasutuste seadus jmt seadused) koondamine ühte õigusakti ei tohiks olla eesmärk omaette. Kodifitseerimisest olulisemaks tuleb pidada ühinguõiguse revisjoni, mille käigus tuleks olemasolevad reeglid üle vaadata ning väiksemate (ja Eestis seega levinumate) ühinguvormide jaoks praegu kehtivad koormavad piirangud kaotada, samuti luua mehhanismid mõnede praktikas sageli ette tulevate probleemide lahendamiseks.

Sellela seoses on järgmised ettepanekud:

- Tuleks teiste riikide eeskujul luua normid (sh menetlusõiguse normid), mille kaudu oleks vähemusel võimalik teatud eelduste olemasolul äriühingust "lahkuda". St tuleks luua *sell-out* reeglistik. Praegu on ÄS-s olemas vaid normid vastupidise olukorra tarbeks: reguleeritud on aktsiate ülevõtmine põhiaktsionäri poolt õiglase hüvitise eest (ÄS 29¹ peatükk). Vähemuse võimalus nõuda, et enamus ostaks ära tema osaluse hoiaks (vähemalt mingis osas) ära teatud tüüpi ühinguõiguslikud vaidlused, nn vähemuse protestihagid, mille kaudu vähemus üritab enamuse jaoks elu võimalikult ebamugavaks teha. Kohtupraktikas esineb selliseid vaidlusi palju. Näiteks Belgias on olemas toimiv õiguslik mehhanism, mille kaudu on vähemusaktsionäri (-osaniku) võimalik mõjuva põhjuse olemasolul ja eeldusel, et muud abinõud ei annaks vaidluse lahendamisel tulemust ja tõenäoliselt viiks vaidlus tegutseva ühingu lõpetamisele, taotleda kas seda, et üks või mitu aktsionäri (osanikku) võõrandaks oma osaluse talle (*exclusion*) või seda, et üks või mitu aktsionäri (osanikku) ostaks ära talle kuuluva osaluse ühingus (*withdrawal*).
- Samuti tuleks kaaluda samalaadse mehhanismi loomist n.-õ patiseisu lahendamiseks olukorras, kus osalus jaguneb võrdselt kahe osaniku või aktsionäri vahel, kelle vahel on ületamatud erimeelsused. Äri seadustikus sisalduvad osaniku väljaarvamise normid seda olukorda ei lahenda, aktsiaseltsi jaoks aga selliseid reegleid ei olegi.
- Üldse tuleks võimaliku revisjoni käigus üle vaadata aktsionäride õiguskaitsevahendid eri tüüpi konfliktolukordade lahendamiseks.
- Mis puudutab juhatuse liikmete vastutust, siis üheks probleemiks võib pidada seda, et ainus toimiv mehhanism esitada nõue oma kohustusi rikkunud juhatuse liikme vastu on pankrotihalduri kaudu ja seda alles siis, kui ühing on juba pankrotis. Seda sellepärast, et nõukogu, kellel on praegu seaduse järgi õigus panna nõue juhatuse liikme vastu maksma, üldjuhul ei soovi juhatuse liikmete vastu nõuet esitada, kuna juhatuse liikmete kohustuste rikkumise korral on alati oht, et nõukogule võib samal ajal heita ette ebapiisavat järelevalvet. Pankrotihalduri motivatsioon hagi esitada sõltub aga paljuski võlausaldajatest. Seetõttu tuleks minimaalselt taastada aktsionäride üldkoosoleku pädevus juhatuse liikmete vastu nõude esitamise otsustamisel (nagu see oli enne 2006. a muudatusi). Ideaalis võiks kaaluda ka seda, et anda ka vähemusaktsionäridele (nt 10% osalust omavatele aktsionäridele) võimalus esitada nn derivatiivnõue ühingu eest. Niisugune abinõu oleks vajalik ka kriminaalmenetluse jaoks. Olukorras, kus juhtorgani liikme kohustuste rikkumine moodustab kuriteokoosseisu ja toimub kriminaalmenetlus, peaks ühingul olema keegi, kes saaks legaalselt esitada tsiviilhagi ja panna seega kriminaalmenetluses ühingu asemel kahju hüvitamise nõue maksma. Praktika näitab, et selleks ettenähtud organid ei pruugi kahju hüvitamise nõude esitamist toetada. Samal põhjusel ei ole tööle hakanud ka

mõjutaja vastutuse sätted (ÄS §-d 167¹ ja 289²). Mõjutaja vastu nõude esitamise otsustamine on juhatuse pädevuses, aga samas näeb seadus ette, et juhatuse liikmed vastutavad koos mõjutajaga (ÄS § 167¹ lg 2 ja § 289² lg 2). On ilmselge, et tavapärased vastutusmehhanismid selles olukorras ei toimi.

- Võimalik, et teatud ulatuses tuleks seadusesse lisada spetsiifilisi kontsernireegleid.
- Äriühingutele kehtestatud reeglid tuleks vaadata üle selle pilguga, kas direktiivide ülevõtmise tuhinas kõigile Eesti aktsiaseltsidele laiendatud nõuded (nt otsuse eelnõu regulatsioon jmt) on ikka põhjendatud. Kindlasti tuleks väiksemate ühingute kohta käivaid reegleid lihtsustada. Rõhk peaks olema dispositiivsusel.
- Mis puudutab piiratud vastutusega äriühingute juhtimisstruktuuri, siis peaks ka aktsiaseltsil (vähemalt väiksematel aktsiaseltsidel, mis on Eestis enamuses) olema võimalik valida üheastmeline juhtimismudel. Tegelikuses koormab kaheastmeline ehk juhatusest ja nõukogust koosnev struktuur väikest aktsiaseltsi liigselt ega taga märkimisväärset sõltumatut järelevalvet (sest just sõltumatu järelevalve on kaheastmelise süsteemi lisaväärtus). Vähemalt juhtimise aspektist võiks kaaluda eraldi "suure aktsiaseltsi" vormi loomist ja sätestada neile rangemad järelevalve ja juhtimise nõuded, ülejäänute suhtes võiks dispositiivsust laiendada.